

Enkele dagen na zijn zes-en-twintigste verjaardag, op een middag om twee uur, werd aan van Hamel meegedeeld dat hij drie uur later gefusilleerd zou worden. Om kwart over twee begon hij aan zijn afscheidsbrief aan 'Mijn Lieve, Lieve Ouders':

'... Ik heb alles gedaan wat een mens doen kon. . . . U kunt gerust zijn. Er is bitterheid noch haat in mijn hart. Gods wil geschiedt en zal altijd geschieden en wij zijn slechts Zijn werktuig. Daarvoor moeten wij Hem dankbaar zijn en dat ben ik ook.

Dat besef zal u wellicht boven de smart doen uitleven en de kracht geven om deze mijn laatste brief te lezen, en even goed te begrijpen als u mij altijd hebt begrepen.

Dag Lieve Moeder, Dag Lieve Vader, de band die mij met u en uw kinderen bindt wordt niet verbroken doch is sterker dan ooit. Heel innig omhelst u, uw liefhebbende en gehoorzame zoon.'

Dan de naam: 'Lodo'.

★

Enkele dagen later verschenen in *De Telegraaf* en het *Algemeen Handelsblad* de advertenties waarmee de ouders berichtten dat hun zoon 'het leven heeft moeten laten . . . Geen rouwbeklag'. Daar stond in *De Telegraaf* een trotse streep onder. *De Nieuwe Rotterdamse Courant* had, toen zij de advertentie ontving, bij de Duitsers geïnformeerd of deze wel in de haak was; ze mocht niet opgenomen worden.

Van Hamel was op 16 juni gefusilleerd.

Eén dag later ging van het *Oberkommando der Wehrmacht* de definitieve instructie uit: *Fall Barbarossa*, 22 juni, half vier 's morgens.

★

Stalin, de Russische dictator, was gewaarschuwd; hij was dat al maandenlang.

De Duitsers waren zich bewust geweest dat het feit dat zij zoveel strijdkrachten naar Oost-Europa overbrachten, niet onopgemerkt zou blijven. Teneinde de tegenstander in verwarring te brengen, hadden zij door verscheidene kanalen het bericht verspreid dat die concentraties een rookgordijn